

Марија Ђорић

Институт за политичке студије у Београду

ВРЕДНОСНИ СИСТЕМ САВРЕМЕНЕ ЛЕВИЦЕ: ПОГЛЕД НА ЕУ*

Сажетак

У раду се елаборира вредносни систем савремене левице, са значајним освртом на десницу, као на њен антипод. Аутор је посебан акценат ставио на поједине земље ЕУ познате по левичарској традицији, попут Шпаније, Италије и Грчке. Упоредном методом су анализирани специфичности савремених левичарских покрета, група и организација у различитим државама, како би се установиле њихове сличности и разлике. У погледу аксиолошког система левица је остала константна, подржавајући једнакост, социјалну правду и бригу о угроженима. Промене циљних група, метода деловања и специфичан начин интернационалног повезивања су само неке од новина које су својствене савременој левици. Глобализација, миграције и јачање екстремне деснице су предиспонирајући фактори који у великој мери генеришу модерну левичарску идеологију и њен вредносни систем.

Кључне речи: левица, екстремне левица, вредносни систем, идеологија, десница, екстремна десница, ЕУ, глобализација.

---

* Рад је настао у оквиру научно-истраживачког пројекта "Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних интеграција" (евиденциони број 179009), финансираном од стране Министарства просвете и науке Републике Србије.

1. УВОД

Многи истраживачи у друштвеним наукама, па и сами политичари, све више полемишу на тему оправданости поделе политичког спектра на левицу и десницу. Да ли је смислено уопште класификовати савремени идеолошки систем на традиционалну левицу и десницу, када савремене партије функционишу по идеолошкој матрици “catch all”? Ово контроверзно питање је одавно постављао Норберто Бобио (Norberto Bobbio), те је након елаборирања (на неких стотинак страна)¹ дошао до закључка да је подела на левицу и десницу и даље употребљива – али само у земљама либералне демократије. Његово мишљење кореспондира са ставом Клауса Фон Бајмеа (Klaus von Beyme) који је такође сматрао да у “консолидираним демократијама опрека десно-лијево још увек има велико значење”.² Насупрот њима, издваја се посебна плејада истраживача и практичара који обезвређују ову идеолошку дихотомију. Један од таквих је Фердинандо Адоранто (Ferdinando Adoranto) који је поделу “левица-десница” свео на однос “прогресивних и регресивних снага”³, сасвим погрешно приписујући искључиво левици карактер прогресивне опције, док је десницу свео на идеологију која припада “заосталој” прошлости. Његовом мишљењу се придружује и Чарлс Блатберг (Charles Blattberg) који је поделу на леви и десни идеолошки спектар сматрао сувишном након пада Берлинског зида.⁴

Упркос овим полемикама о сврсисходности постојања идеолошке поделе на левицу и десницу, вредносни системи ових идеологија и даље опстају. Оно што треба имати на уму јесте чињеница да је друштво варијабилног и динамичног карактера, па самим тим и његови феномени. То значи да левицу (подједнако као и десницу) треба сагледавати у временском и просторном контексту. Осим тога, постоје

1 Видети више о томе у: Норберто Бобио, *Десница и левица*, Народна књига, Београд, 1997, стр. 65.

2 Beyme Klaus Fon, *Transformacija političkih stranaka*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2002, str. 57.

3 Adoranto Ferdinand, “Si fa presto a dire sinistra”, *La Repubblica*, 07. јул 1993, у: Норберто Бобио, *Десница и левица*, Народна књига, Београд, 1997.

4 Blattberg Charles, *Patriotic Elaborations: Essays in Practical Philosophy*, Mc Gill Queens University Press, Montreal and Kingston, 2009.

разне врсте левице које варирају од умерених до екстремних опција. Често се дешава да се екстремна левица много више поклапа се екстремном десницом, него ли са својом умереном варијантом.⁵ Иако су неке универзалне вредности левице и даље њено главно обележје (попут једнакости и правде), њене циљне групе и методи борбе су променљивог карактера и одраз су савременог света у коме живимо.

Непосредно после завршетка Хладног рата чинило се да је левица кренула у сутон и препустила своју позицију десници. Међутим, неолиберални капитализам као главни стожер глобализације је пробудио “левичарске духове прошлости” који су почели да се буне против све веће неједнакости у друштву. На “буђење” левице је утицала и експанзија десничарског екстремизма, против кога се левица традиционално бори. Да је левица поново актуелна на међународној политичкој сцени видимо и по многобројним грађанским покретима који су претежно левичарског карактера, попут “Индигнадос”, “Окупирајмо Вол Стрит” или тренутно актуелних “Жутих прслука” у Француској.

2. ПОЈАМ И НАСТАНАК ЛЕВИЦЕ

Француска буржоаска револуција је колевка у којој су се истовремено родиле левица и десница. Од тог тренутка па све до данас, свет се дели на левичаре и десничаре, а ове две идеолошке опције се непрестано сукобљавају, смењују и допуњују на политичкој сцени. Посебан проблем у истраживању идеологије представљају они феномени који су конгломерат левичарских и десничарских вредносних система. Такве друштвене појаве могу створити конфузију не само за теоретичаре, већ и за оне који се баве практичном политиком. Због тога и није чудо што је Меклилан с правом тврдио како је идеологија један од најконтроверзнијих друштвених феномена, због њене “неухватљивости”.⁶

---

5 Ово се посебно односи на насиље као основни метод борбе, који је поодједнако заступљен и код екстремних левичара и код екстремних десничара. Још једна вредносна тачка у којој се ове две идеолошке опције додирују је – глобализација као заједнички непријатељ.

6 Mc Lellan David, *Ideology*, Open University Press, Buckingham, 1996.

Као и сви друштвени феномени, левица је еволуирала кроз време и простор. Тако је на самом почетку свога постојања у 18. веку најпре штитила интересе буржоазије, да би у 19. веку била оријентисана ка заштити интереса експлоатисане радничке класе, док је 20. и 21. век левицу усмерио ка неким новим циљним групама попут транзиционих губитника, незадовољних студената, угрожених мањина (религијских, националних, сексуалних...), угрожених животињских врста итд.⁷ У просторном контексту левица се такође разликује, посебно када је реч о начину освајања власти. Док се власт у земљама бившег СССР-а освајала револуцијом, на територији Далеког истока власт је била резултат ослободилачких ратова.

Левица је званично настала у јеку Француске револуције током 19. века, али то не значи да се њен вредносни систем тек тада створио. Претече левичарских идеја се могу наћи још у делима Платона (тзв. “Платонов комунизам”)⁸ и Томаса Мора (Thomas More).⁹ Па ипак, круцијалне личности у развоју левичарске идеологије свакако су били Маркс и Енгелс, док је најзначајнији тектонски покрет у генези левичарске идеологије свакако била Октобарска револуција 1917. године у Русији.

Под “левичарски кишобран” могу стати различите идеолошке струје почевши од комунизма, реалсоцијализма, анархизма, анархокосиндикализма, анархофеминизма, социјалдемократије итд. Такође треба напоменути да левица не инволвира само умерене опције, већ се њено деловање може свести и на употребу насиља, што резултира стварањем левичарског екстремизма и тероризма. Једна од најчешћих грешака и заблуда у промишљању о левици је то да јој се приписује карактер искључиво прогресивне идеолошке опције. Левица јесте иновативна, она углавном преферира будућност (за разлику од деснице која је претежно загледана у прошлост) и залаже се за разне врсте друштвених и политичких *новума*. Да ли је баш све што је ново, увек позитивно и прогресивно? Левица јесте донела социјалну правду, залагала се за једнакост, срушила многе неправедне класне поретке, помагала

7 Ђорић Марија, *Екстремна левица: идеолошки аспекти левичарског екстремизма*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 29.

8 Платон, *Држава*, Дерета, Београд, 2005.

9 Мор Томас, *Утопија*, Индустрија књига, Београд, 2017.

угроженима, али на идеологији левнице су поникли и неки од најстрашнијих тоталитаристичких система – (нпр. СССР за време Стаљина, владавина “Црвених Кмера” и Пол Пота¹⁰ у Камбоџи). Због тога је у проучавању идеологије (укључујући и левичарску) потребан критички начин промишљања.

Да би се разумела једна идеолошка опција потребно је проучити њен вредносни систем. Неоспорно је да су вредности једне идеологије подложне друштвеној динамици и променама, али исто тако постоји неколико фундаменталних вредности на којима се базира левичарска идеологија.

Једна од кључних идеја на којима се изградила левица је свакако – једнакост. Она се може схватити на више начина: као формална једнакост, једнакост резултата, једнакост шанси итд.¹¹ Али нису сви левичари подједнако перципирали концепт једнакости: док социјалдемократија сем једнакости пред законом подразумева економску, културну и социјалну једнакост (укључујући и једнакост шанси), “тврди” комунисти су се залагали за тзв. једнакост резултата, коју можемо сматрати “уравниловком”.

Управо због оваквог егалитарног става, левица је одвајкада штитила интересе слабијих и угрожених, како би се остварила шира друштвена правда, што је такође једна од њених основних вредности. Савремена левица је данас у доба неолибералног капитализма посебно осетљива због тога што “богати постају још богатији, а сиромашни још сиромашнији”, чиме се крњи идеја социјалне правде. Због тога се левица залаже за прогресивно опорезивање, ширење социјалне помоћи, редистрибутивну политику и сл.

Левицу је поред једнакости и правде одувек пратила и револуционарна мисао у њеном вредносном систему. Могло би се рећи да је револуционарност *differentia specifica* пре свега, марксистичке идеологије. Познато је да су изворни марксистички тежили не само политичкој, већ и широј и свеобухватној – социјалној револуцији.¹²

10 Више о Потовој диктатури видети у: Matthew S Weltig, *Pol Pot's Cambodia*, Lerner Publishing Group, Minneapolis, 2012.

11 Према: Хејвуд Ендру, *Политика*, Клио, Београд, 2004, стр. 763.

12 Више о томе видети у: Маркс Карл, *Најамни рад и капитал*, Ослобођење, Београд, 1947.

Однос према религији је једно од контроверзних питања у идеологији левице. Пре би се могло рећи да је религија иманентна десничарском вредносном систему, док је код изворних левичара била предмет разних критика. Маркс је тврдио да су револуција и атеизам компатибилни феномени, док је пак Фојербах сматрао да човек ствара Бога, а не Бог човека.¹³ Заправо, левица је критиковала религијски догматизам, сматрајући да религија може постати предмет манипулације или што би Маркс рекао “опијум за масу”. Међутим, интересантно је приметити сијасет левичарских идеја у многим религијским учењима, посебно када је реч о социјалној правди и заштити сиромашних и угрожених, што потврђује већ постављену хипотезу у овом раду да не постоје идеолошки чисте појаве, већ да долази до њиховог амалгамирања.

Иако је колективна својина у савременој левици већ превазиђена ствар, дух колективизма¹⁴ је нешто што и даље тиња у вредносном систему левице. Ова идеја имплицира осећај за заједништво, разумевање концепта општег добра и противтежа је егоистичном индивидуализму који је подупрт процесом глобализације.

Све унапред наведене вредности чине основу аксиолошког система левице. Оне су универзалне од њеног настанка, па све до модерног доба у коме се левица среће са многобројним изазовима. Управо ти изазови у виду неолибералног капитализма, процеса глобализације, нарастајуће снаге екстремне деснице, савремених масовних миграција, све веће социјалне и економске неједнакости, представљају окидач за нарастајућу снагу левице која се сада окреће новим циљним гупама у којима има места и за иновативне идеје у идеолошком спектру.

---

13 Више о томе видети у: Фојербах Лудвиг, *Предавања о суштини религије: са додацима и примедбама*, БИГЗ, Београд, 1974.

14 Колективизам је по први пут употребљен 1869. године као термин на Базелском конгресу Прве интернационале. Он је тада представљао ознаку за левичаре социјалистичке опције, који су се противили немачкој форми државног социјализма.

3. КЛАСИФИКАЦИЈА ЛЕВИЦЕ

Да би се разумео вредносни систем савремене левице, најпре морамо класификовати левичарску идеологију. Користићемо неколико карактеристичних критеријума класификације, међу којима ће се издвојити време настанка, спремност на употребу насиља, однос према државним институцијама и програмско циљна оријентација.¹⁵

1. Што се тиче времена настанка, левицу можемо поделити на “стару” и “нову”. “Стара” левица би подразумевала вредности за које се залагала буржоазија током Француске револуције (када се и етаблирао идеолошки појам левице). У то време је “трећи сталез” тражио сем економских и политичка права, а главни опонент је била монархија и аристократија, једном речју – застарео феудални друштвени поредак. Већ са Октобарском револуцијом 1917. године почиње фаза тзв. “нове левице” која ће бити обојена “црвеном бојом”, тј. комунистичким вредносним системом. Класна борба “нове левице” је тада подразумевала сукоб између “експлоататора” и “експлоатисаних”, у оквиру чега је по правилу, левица подржавала права сиромашних и обесправљених. “Нова левица” ће имати и свој подфазе, које се везују за хладноратовске поделе и појаву антиратних и “хипи” покрета 60-их година 20. века. Најновија форма “нове левице” настаје по завршетку Хладног рата и она траје до данас. Карактерише је антиглобализам, интересовање за неке нове угрожене групе попут ЛГБТ полулације, затвореника, миграната и животиња.

2. Спремност на употребу насиља је критеријум према којем левицу делимо на умерену и насилну, тј. екстремну. Умерена (ненасилна) левица је оријентисана на мирно решавање сукоба, употребу парламентарних средстава борбе и поштовање правила савремене демократије. Као таква често не успева да реализује своје друштвенополитичке циљеве, па се нерекло дешава да из умерених опција левица “склизне” у виолентност. Тада се њене форме најексплицитније манифестују кроз левичарски екстремизам и тероризам. Своју кулминацију виолентна левица је доживела током 70-их и 80-их година 20.

¹⁵ Према: Ђорић Марија, *Екстремна левица: идеолошки аспекти левичарског екстремизма*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 35-39.

века када су терористичке групе попут “РАФ-а” у Немачкој, “17. новембра” у Грчкој, “Црвених бригада” у Италији итд. шириле страх и трепет. Данас се насилна левица више промовише у форми левичарског екстремизма и то кроз анархистичке покрете и екстремизма у име заштите животињских права.¹⁶

3. У зависности од односа према државним институцијама, левицу можемо делити на праламентарну и ванпарламентарну (ону која припада цивилном сектору). Прва врста левике се претежно промовише путем политичких партија, које се парламентарним средствима боре за реализацију својих интереса и права. Много већи политички и безбедносни изазов може представљати тзв. ванпарламентарна левица, која неретко користи разне методе грађанске непослушности, директне акције и сл.

4. Последњи, али свакако најбитнији критеријум класификације је на основу релевантних програма и циљева левичарских организација, група и покрета.¹⁷ По том критеријуму разликујемо: утопистичку, револуционарну, заштитно-вигиланстичку и реформистичку левицу.¹⁸ Пример утопистичке левике је она коју су форсирани комунисти о бескласном друштву и уравниловки по којој “свако треба да даје на основу својих могућности, а узима према својим потребама”. Типичан представник револуционарног облика левике је Че Гевара који је са својим пријатељем и саборцем Фиделом Кастром покренуо значајне револуционарне промене у Латинској Америци. Када је реч о заштитно-вигиланстичкој левици она се данас најбоље рефлектује кроз призму еко покрета који се баве заштитом животне средине и животињским правима. И на крају, реформистичка левица је она која се може наћи у форми Бернштајновог ревизионизма који је критиковао Марксов материјализам. Ова левица сматра да треба “отупети” револуционарну оштрицу и наставити борбу парламентарним средствима.

---

16 Постоји акроним за ову врсту екстремизма – ARE (Animal Rights Extremism).

17 Програмско-циљна оријентација је веома битна да би се одредила идеолошка основа једна групе, у оквиру чега се посебна пажња ставља на историјски циљ коме стреми дата група, покрет или организација.

18 Више о томе видети у: Ђорић Марија, *Екстремна левица: идеолошки аспекти левичарског екстремизма*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 37.

4. САВРЕМЕНА ЛЕВИЦА: ВРЕДНОСНИ СИСТЕМ, МЕТОДЕ ДЕЛОВАЊА И АКТЕРИ

Савремену левицу није баш једноставно проучавати, из простог разлога што је постала веома дисперзивна, те обухвата разне врсте друштвених партија, покрета, организација и група. Након што се решила вишедеценијског баласта комунизма, левица и даље настаје да егзистира, попримајући специфичности простора на којима делује.

По правилу, она се некако најбоље препознаје у корелацији са десницом. Заправо, савремена левица је између осталог и једна врста идеолошког одговора на интензивирање деснице, посебно оне која иде ка екстремизму. Па ипак, многи говоре о тзв. “нестајању европске левике”, која све више грца пред налетом десничарских популистичких партија. Социјалдемократија се налази пред озбиљном кризом (изузетак је можда Велика Британија), јер је готово немогуће направити реплику Кејнзове државе благостања.¹⁹ Главни генератори савремене левике су: глобализација и јачање екстремне деснице, што ћемо детаљно елаборирати у наставку рада.

Познато је да левица највише замера глобализацији то што она погодује богаћењу мултинационалних корпорација и малог броја појединаца, који свој добит остварују “на грбачи” сиромашне већине. Чини се да се марксистичка прича о “експлоататорима” и “експлоатисаним” класама понавља, додуше сада већ у нешто другачијем и иновативнијем руху. Ако се узме у обзир чињеница да 1% од најбогатијих људи у свету поседује чак 45% укупног светског богатства²⁰, онда не чуди јачање савремене левике која је увек била за што равномернију поделу добара. Додатно забрињава статистика по којој 10 најбогатијих људи у свету поседује више материјалних средстава од неких најразвијенијих земаља²¹ попут Шведске, Швајцарске, Белгије итд.²² У таквом склопу друштвеноекономских односа је сасвим разумљиво јачање левике.

19 За сада је Малта једина држава ЕУ у којој левица неоспорно доминира и побеђује на изборима.

20 <https://inequality.org/facts/global-inequality/>, 18.05.2019.

21 Као мерило се узима БДП тих земаља.

22 <https://inequality.org/facts/global-inequality/>, 18.05.2019.

Миграције, а са њима и интензивирање деснице (па самим тим и десничарског екстремизма) су додатно генерисале савремену левицу. Рат у Сирији и у Ираку је довео до пренаглашеног принудног померања становништва, које с правом можемо назвати “новом сеобом народа”. Са мигрантима је дошао и исламистички фундиран екстремизам и тероризам (базиран на идеологији “Исламске државе”), који је одмах произвео јачање екстремне деснице. У констелацији таквих политичких односа, своје место је нашла и левица играјући на два колосека: као умерена и као екстремна опција.

Када је реч о умереној левици она је данас близу формирања власти у Шпанији. Социјалисти на челу са Педром Санчезом су освојили већину на последњим изборима, али је у парламент после скоро 50 година ушла и ултрадесничарска партија “Вокс”. Очигледно је да левица и десница стално одмеравају своје снаге на ваги, која час иде на леву, час на десну страну. “ПОДЕМОС” као популистички левичарски покрет је такође и даље присутан у овој земљи, упркос доминацији Социјалистичке партије. Општи утисак је да се у јужним деловима Европе тас на ваги све више помера у лево.²³ То заправо кореспондира са чињеницом да као што постоји “дух времена”, постоји и “дух простора”. Левица је одвајкада имала плодно тле у Шпанији, али је такође “пустила корене” и у другим европским земљама.

У Грчкој је позната традиција левичарског покрета који се јављао у различитим формама, укључујући не само данашњу умерену “Сиризу”, већ и опције које су годинама представљале проблем за безбедносни систем Грчке, попут терористичке организације “17. новембар”. Данас је у Грчкој и даље актуелан анархистички покрет, а старе левичарке екстремистичке организације су добиле неко ново рухо у виду “Револуционарне борбе”. Ова екстремистичка организација се бори против свих симбола капитализма и неоимперијализма, користећи виолентне методе и средства. Неке од њихових планираних мета биле су мултинационалне корпорације и банке, попут “Ситибанк” (Citybank) у Атини. Поред

23 Јачање левце у јужним деловима Европе се може објаснити чињеницом да је управо овај део “Старог континента” највише био погођен економском кризом и падом животног стандарда грађана.

“Революционарне борбе” на територији грчке делује и “Завера ватрених ћелија”, која је постала веома активна 2010. године, а позната је по слању писама-бомби виоким функционерима широм Грчке и Европе. Након краткотрајног затишја, поново се активирала 2014. године користећи разне форме директне акције. Интересантно је да је са јачањем левице у Грчкој дошло и до јачање ултра деснице (слично као у Шпанији), о чему сведочи све већа популарност “Златне зоре”.

Према последњем извештају Еуропола за 2018. годину, екстремна левица је смањила број својих напада у односу на претходне две године. Њено упориште се тренутно налази у Грчкој, Италији и Шпанији, које су иначе и познате по традицији анархистичког покрета. *Modus operandi* савремене екстремне левице се углавном своди на употребу импровизованих експлозивних направа (IEDs) из “домаће радиности”. Посебна опасност код савремене екстремне левице је њено повезивање на међународном нивоу²⁴, кроз стварање међународне мреже под називом *Federazione Anarchica Informale / Fronte Rivoluzionario Internazionale*. Деловање грчке и италијанске екстремне левице није само концентрисано на ове две земље, већ су анархисти који припадају поменутој интернационали током 2017. године организовали низ напада широм Француске и Немачке.²⁵

Италијанска екстремна левица, осим неолибералног капитализма, као своје главне непријатеље препознаје и екстремне десничаре. То се најсликовитије може видети по подметању експлозија тамо где делују неофашисти. Тако је 1. јануара екстремна левица преузела одговорност за експлозију испред књижаре која је позната по дистрибуирању материјала фашистичке групе *Casa Pound* у Фиренци.²⁶ Подметање пожара је специфичност италијанске екстремне левице, чије су мете симболи неолибералног капитализма, попут мултинационалних корпорација и одређених међународних институција. Италија је у том идеолошком контексту веома интересантна, јер у њој

24 Посебно су јаке везе између италијанске и грчке екстремне левице.

25 <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2018-tesat-2018>, 11.05.2019.

26 <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2018-tesat-2018>, 11.05.2019.

долази до јачања популистичких²⁷ странака левике и деснице, које су чак успеле да оформе заједничку владу.²⁸ Изгледа да понекад политика спаја неспојиво.

Интересантно је да је нова левица променила, тј. проширила своје интересне групе за чија се права бори - то нису само обесправљени радници, сељаштво и сиромашни слојеви друштва. Радничка класа није више једина у фокусу левике, што је и логично, ако се узме у обзир да је само у Француској од 1999. до 2017. број радника смањен са 4,2 милиона на 3,2 милиона.²⁹ И у Шведској је слична ситуација јер је од 2000. до 2016. број радника са 750.000 опао на 500.000.³⁰ Сматра се да тренутно у Европи радници чине тек између 10% и 20% од укупне радне снаге.

Упркос томе, левичарке идеје могу постати примамљиве и за десничаре, посебно када је реч о “Жутим прслуцима”, који су удружили левицу и десницу у борби против друштвене неправде. Имајући у виду да “Жути прслуци” већ 27. викенд за редом протестују, почевши од новембра 2018. године, евидентно је да је незадовољство међу грађанима Француске велико. Без обзира што на први поглед делују некозистентно, протестанти ипак имају неке захтеве који се фокусирају на превелику неједнакост. Један од таквих захтева јесте да се подигне минималац (на 1.300 евра), али да се исто тако ограниче максимална примања (до 15.000 евра). “Жути прслуци” су типичан левичарски одговор на кризу неолибералног капитализма који све више поприма свој бестијални облик, проглашавајући новац и материјални интерес за “главну религију”. Протести су започели као бунт против повећања такси на гориво, да би се у крајњем залагали за “пореску, социјалну и еколошку правду”. Посебно је интересантно инсистирање на еколошкој правди, јер је оно новијег датума.

Савремена левица је поље свог деловања проширила ка националним, сексуалним мањинама, мигрантима,

27 Више о популизму видети у: Траиловић Драган, “Популизам као фактор слабљења демократских капацитета политичких институција Србије”, *Политичка ревија*, бр. 2, 2012, стр. 65-82.

28 У Европском парламенту је слична ситуација - италијанска странка “5 звезда” је у истој посланичкој групи са поборницима “Брегзита”.

29 <https://talas.rs/2019/04/10/nestajanje-evropske-levice/>, 10.05.2019.

30 <https://talas.rs/2019/04/10/nestajanje-evropske-levice/>, 10.05.2019.

затвореницима... док су посебно интересантна категорија животиње и заштита животне средине. Покрети за заштиту животиња и животне средине су постојали и у 19. веку али су своја прва политичка обележја добили тек 60-их година 20. века.³¹ Веома је важно направити дистинкцију између *добробити животиња* (animal welfare) и *животињских права* (animal rights).

Док је прва идеја позитивног значења и имплицира потребу човека да брине о животињама и пружи им све оно што им је потребно, друга идеја отвара простор за деловање екстремистичких група. Идеја животињских права иде ка томе да изједначи животиње и људе, полазећи од етичког принципа да и животиње као и људи осећају бол и патњу, те да имају вољу – из чега произилази закључак да нису објекти, већ субјекти права. Овакво мишљење је присутно код оних активиста који су против тзв. антропоцентричног става, према коме је све подређено добробити човека. Они се залажу за биоцентричан став, који би подразумевао да човек више не користи животиње за своју добробит и да их пусти да живе како оне хоће. На први поглед ова идеја делује етички, али проблем настаје када поборници животињских права почну да користе насиље као главни *modus operandi*. Управо због тога су неке групе и покрети које се боре за заштиту животиња кроз насилно деловање, у многим земљама сврстани у редове екстремиста, па чак и терориста.³² Идеја о заштити животиња је толико унапредовала, да у неким државама чак постоје и адвокати за животињска права.

У теоријском смислу речи велики утицај у овој области су извршили радови Питера Сингера (Peter Singer) и Тома Регана (Tom Regan). Они су успели да питање животињских права по први пут поставе као – политичко питање. Сингер је заступао став да човек мора бринути о правима животиња, док је Реган отишао корак даље, сматрајући да животиње и људи

---

31 У Великој Британији су још у 17. веку настали први покрети за заштиту животиња, док је први закон против окрутног поступања према животињама је донет у Масачусетсу 1641. под називом *The Body of Liberties*. Према: Милан Пауновић, *Права животиња: савремени међународни стандарди*, Правни факултет, Универзитет у Београду, Београд, 2004.

32 У САД је, према класификацији ФБИ, група Animal Liberation Front (ALF) сврстана у ред “домаћег” тероризма.

морају имати иста права.³³ Неке од савремених најпознатијих екстремистичких група које се баве заштитом животиња кроз насилне методе деловања су *Animal Liberation Front* (ALF), *Stop Huntington Animal Cruelty* (SHAC), *Animal Rights Militia* (ARM).

Да ли екстремисти који делују у име заштите животињских права³⁴ треба да буду сврстани у левицу, тј. њене екстремне варијанте? То је једно од горућих питања у савременим научним дебатама. Посебна критика долази са становишта оних теоретичара који левицу виде замрзнуту у времену и простору, која се бори против капитализма и империјализма, штитећи интересе пролетеријата и сељаштва. Време Маркса и Енгелса је прошло, али то не значи да је левица изумрла и да не постоје нови правци њеног деловања. Чињеница је да се левица променила, пратећи савремене друштвене токове, исто тако као што је и чињеница да је проширила поље свога деловања и увела неке нове интересне групе. Идеологија је такође друштвени феномен, те је као таква подложна динамици и променама. Тако је и савремена левица подељена на неколико подврста, што је становиште које заступа иновативнија група теоретичара. Према савременим истраживачима левица укључује идеје које се залажу за:

- “Бескласно друштво у коме влада анархизам;
- Антиимиграционе мере (противе се репатријацији избеглица и азиланата);
- Спречавање загађивања животне средине;
- Добробит животиња и животињска права која укључују забрану злостављања животиња;
- Борбу против екстремно десничарских група и партија које заступају фашизам и расизам.”³⁵

33 Djoric Marija, “Animal Rights Extremism in the US and UK”, *Humanities and Social Sciences Review*, br. 3, 2014, стр. 253-261.

34 Акроним на енглеском језику гласи ARM (Animal Rights Extremism).

35 Tom van Ham, Manon Hardeman, Juno van Esseveldt, Anouk Lenders en Anton van Wijk, *A View on Left Wing extremism: An exploratory study into left-wing extremist groups in the Netherlands*, Ministerie van Justitie en Veiligheid, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), 2018, стр. 3, https://www.wodc.nl/binaries/2867_Summary_tcm28-323558.pdf, 26.12.2018.

Сличног мишљења су и они истраживачи (Alex Nowrasteh, *The Cato Institute's Center for Global Liberty and Prosperity*) који су класификовали савремени левичарски екстремизам издвајајући поред виолентних комуниста, социјалиста, ЛГБТ екстремиста³⁶ и екстремисте у име заштите животињских права.³⁷

Из свега приложеног је потпуно јасно да се у корпус савремене левице могу сврстати и оне групе, организације и покрети који се сматрају “анималистима” јер се баве заштитом животиња. Уосталом, заштита угрожених и слабијих је типична левичарска идеја, те сврставање “анималиста” у корпус савремене левице и те како има смисла.³⁸

5. ЗАКЉУЧАК

Савремена левица је пред многобројним изазовима. Изгледа да и даље лута пред налетом мигрантске кризе, неофашистичких идеологија и неолиберализма. Да би се разумела савремена левица, мора се најпре познавати њена прошлост, а потом време и простор у коме она егзистира.

Упркос временским и просторним специфичностима, левица је и даље остала верна неким својим фундаменталним вредностима попут једнакости, правде, заштите слабијих и угрожених. Она је и даље посебно осетљива на социјалне неједнакости, а приметно је и ново поље деловања које улази у нову сферу – заштиту животињских права.

Проблем у њеном профилисању често представљају методи деловања који су различитог карактера. Они се крећу од умерених који инволвирају парламентарна и демократска правила борбе, па све до оних који се залажу за непосредну употребу насиља. На тај начин се прави јасна дистинкција између ненасилне и насилне левице. Ма колико био позитиван циљ политичке борбе, он ће се лако дискредитовати употребом

36 Ово је редак случај да је неко у левичарске терористе сврстао ЛГБТ припаднике, пошто су они углавном жртве напада (претежно десничарских) екстремиста.

37 <https://www.forbes.com/sites/realspin/2017/08/21/which-ideology-has-inspired-the-most-murders-in-terrorist-attacks-on-u-s-soil/#5f5cd9131e74>, 05.05.2019.

38 Уосталом овакви покрети се баве заштитом животиња и животне средине и због тога што су оне жртве неолибералног капитализма и мултинационалних корпорација, којима је главни циљ – профит.

насиља, чиме ова врста левице лако може склизнути у левичарски екстремизам (а у тежим случајевима и у левичарски тероризам).

Чак и данас, када су јасни вредносни системи савремених идеологија, левица која егзистира унутар ЕУ се још увек најјасније одређује у компарацији са њеним вечитим антиподом – десницом. У неким случајевима, макар на кратко, ове две идеолошке опције могу сарађивати (као на примеру “Жутих прслука”), док суштински и даље представљају антагонистичке системе вредности, према којима се свет политике дели на “лево” и “десно”. Перспектива левице у ЕУ ће у будућности зависити од способности политичких лидера да успешно одговоре на новонастале друштвенополитичке кризе које све више потресају “Стари континент”. То ће и одлучити да ли ће тас на ваги више отићи лево или десно.

Литература

Борић Марија, *Екстремна левица: идеолошки аспекти левичарског екстремизма*, Институт за политичке студије, Београд, 2016.

Маркс Карл, *Најамни рад и капитал*, Ослобођење, Београд, 1947.

Мор Томас, *Утопија*, Индустија књига, Београд, 2017.

Норберто Бобио, *Десница и левица*, Народна књига, Београд, 1997.

Пауновић Милан, *Права животиња: савремени међународни стандарди*, Правни факултет, Универзитет у Београду, Београд, 2004.

Платон, *Држава*, Дерета, Београд, 2005.

Траиловић Драган, “Популизам као фактор слабљења демократских капацитета политичких институција Србије”, *Политичка ревија*, бр. 2, 2012.

Фојербах Лудвиг, *Предавања о суштини религије: са додацима и примедбама*, БИГЗ, Београд, 1974.

Хејвуд Ендру, *Политика*, Клио, Београд, 2004.

Beyme Klaus Fon, *Transformacija političkih stranaka*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2002.

Blattberg Charles, *Patriotic Elaborations: Essays in Practical Philosophy*, Mc Gill Quenss University Press, Montreal and Kingston, 2009.

Djoric Marija, “Animal Rights Extremism in the US and UK”, *Humanities and Social Sciences Review*, br. 3, 2014.

Mc Lellan David, *Ideology*, Open University Press, Buckingham, 1996.

Tom van Ham, Manon Hardeman, Juno van Esseveldt, Anouk Lenders en Anton van Wijk, *A View on Left Wing extremism: An exploratory study into left-wing extremist groups in the Netherlands*, Ministerie van Justitie en Veiligheid, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), 2018.

Weltig Matthew, *Pol Pot's Cambodia*, Lerner Publishing Group, Minneapolis, 2012.

<https://inequality.org/facts/global-inequality/>

<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2018-tesat-2018>

<https://talas.rs/2019/04/10/nestajanje-evropske-levice/>

<https://www.forbes.com/sites/realspin/2017/08/21/which-ideology-has-inspired-the-most-murders-in-terrorist-attacks-on-u-s-soil/#5f5cd9131e74>

Marija Doric

SYSTEM OF VALUE OF MODERN LEFT: A VIEW TO EU

Resume

The subject of research in the paper is a system of value of the modern left. At the very beginning of the research, the author made a parallel between the left and the right, since it is a mutually connected ideological pair. The research focused on several EU countries that are famous for the tradition of left wing ideology - Spain, Italy, Greece.

The introductory part of the article shows the differences and similarity between the left and the right. After that, the author points to some of the fundamental values of leftist ideology: justice, equality and concern for vulnerable groups. The classification of the left is based on significant criteria: time of origin, relations with institutions, use of violence and program and aims.

The central part of the research explains value system of the modern left that is generated by significant factors. Globalization, migration and the strengthening of the extreme right are just some of the factors that generate a modern left. In some cases, it happens that the left and the right me amalgamate, especially when it comes to anti-globalization ideas. While the right-wing criticize denationalisation and desuverenization promoted by globalization, leftists are opposed to the fact that globalization affects rich people by exploiting the poor.

Special attention is paid to new movements and groups such as Animal Rights Extremism, which are ranked in the extreme left (most of them in Western Europe). The second line of the extreme left is based on the idea of anarchism that is widespread in Greece, Spain, Italy and the southern parts of Europe.

In conclusion, it is emphasized that the left has remained constant when it comes to its universal values, supporting equality, social justice and concern for the vulnerable. Changes in target groups, methods of operation and a specific way of international

connection are just some of the novelties that are characteristic of the modern left.

Keywords: left-wing, left-wing extremism, system of value, ideology, right-wing, right-wing extremism, EU, globalization.

---

* Овај рад је примљен 18. јуна 2019. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. јула 2019. године.